



# ה' של ספינה

## אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אוהב ציון

רבות נשאלו כי לא עמדו על אמיתות הסוד מאורך גלותנו בעונות. ושמעתי כי גם חז"ל היו מסופקים בעניינים רבים ונשאל עליהם ואמר אין אתי". וראה מה שהאריך בזה.

והרמב"ן (בראשית לח, ח) כתב בעניין ער ואונן; "העניין סוד גדול מסודות התורה בתולדת האדם, וניכר הוא לעיני רואים אשר נתן להם השם עיניים לראות ואזנים לשמוע והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה בייבום האח, והוא הראוי להיות קודם בו ואחריו הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת". ובספר מאירת עיניים לרבי יצחק דמן עכו, והוא מיוסד על ביאור סודות התורה בפירושו הרמב"ן, מובא כי הוולד ימשך מנשמת אחיו וכאילו אינו בנו.

יסוד השייכות שיש בין ייבום לגלגול הנשמה, מבואר ברבינו בחיי (דברים כה, ט) וז"ל: "ועל דרך הקבלה מצוות הייבום תועלת גדולה לנפש המת, וידוע כי תגדל הנאת הנפש כשהיא מתגלגלת במי שהוא קרוב מן המשפחה יותר לפי שיש לו שייכות גדול עמו, ומזה אמרו חז"ל (יבמות יז:) כי ישבו אחים יחדיו פרט לאח שלא היה בעולמו שלא היה להם ישיבה אחת בעולם, ואין זה חייב ליבם, והטעם לפי שלא הכירו מעולם ולא היה לו שום שייכות עמו".

ויעוין בלקוטי תורה לרבנו האר"י (דברים שם) בטעמי המצוות שכתב גם כן יסוד זה דייבום יסודו בגלגול הנשמה, והולך ומבאר המעליותא שיש להנשמה כשהיא מתגלגלת על ידי הייבום, ולא באופן אחר.

אמר התנא חוץ ממצב הזהב ומצב הנחושת דאלו אין אור של גיהנום שולט בהם כדאמר בגמרא.

וטעמא מפני שהם כקרקע דברי ר"א. בא ליתן טעם לת"ח שאין אור של גיהנום שולט בהם והוא, כי הת"ח לא זכה לתורה אלא על ידי מדת הענוה שיש בו, וכמ"ש ז"ל שנמשלה תורה למים שמניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך, וכל המתייחר חכמתו מסתלקת ממנו. וע"י שהת"ח חושב עצמו כקרקע שהכל דשין עליה אין אור של גיהנום שולט בו, כמו שאין האור שולט על הקרקע שהיא יסוד העפר שאין האש שולטת בו כלל. וחכמים אומרים מפני שהם מצופים, באו ליתן טעם לעמי הארץ המחזיקים ביד הת"ח שאין אור של גיהנום שולט בהם מפני שהם מצופים זהב, היא התורה שמגיע לחלקם ממה שלמד הת"ח והרי הם כמצב שהוא עץ ומצופה זהב וכדיליף הגמרא דפושעי ישראל אין אור של גיהנום שולט בהם קל וחומר ממצב הזהב גם שהם נחשבים בערך רק כמצב הנחושת לגבי הת"ח וכנזכר לעיל".

### הדרן ע"ך מסכת חגיגה הדרן ע"ך סדר מועד.

### פתיחה למסכת יבמות

#### סוד הייבום

בפתיחתה של מסכת יבמות, נועיד פנינו בס"ד אל העניין עמוק אשר טמון בסוד הייבום מאשר גילו לנו רבותינו ז"ל.

בספר הציוני (פרשת וישב) כתב: "ענין הייבום נפלא מאד, וחז"ל קצרו בו, ויש בו כמה עניינים הצריכין ביאור רב ואינו מקובל בידיעות שבידינו כל הצורך, וכבר כתבו חז"ל המקובלים דברים נעימים. אמנם ספיקות

### הדרן למסכת חגיגה

במתני': "כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה". כתב הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן בספרו פרחי כהונה (עמ' רנט): "יש להלביש המשנה הזאת בדרך דרש בס"ד על פי מה שאמרו בגמרא כאן: "אמר רבי אבהו אמר ר"א תלמידי חכמים אין אור של גיהנום שולטת בהם ק"ו מסלמנדרא וכו'. ועוד אמר ריש לקיש פושעי ישראל אין אור של גיהנום שולטת בהם ק"ו ממצב הזהב וכו' פושעי ישראל שמלאים מצות כרימון לא כל שכן".

"ולעיל פירשתי בס"ד דהא דקאמר שמלאים מצוות כרימון, היינו אותם עמי הארץ המחזיקים ביד הת"ח לעסוק בתורה שבזה זוכים שאין אור של גיהנום שולטת בהם מדה כנגד מדה. ובזה נבא לביאור המשנה, 'כל הכלים שהיו במקדש', הם כל הנשמות של כללות ישראל שהיו במקדש קודם בואם לעוה"ז היו במקום גבוה וקדוש נהנים מזיו השכינה, ושוב באו לעוה"ז לסגל מצוות ומעשים טובים. וכידוע שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וצריך לבא על ענשו בגיהנום לכפר מאשר חטא על הנפש, וזהו 'צריכים טבילה', רמז לגיהנום כמו שהטובל במקווה נטהר מטומאתו כך על ידי כניסתו לגיהנום וקבלת עונשו נטהר מטומאת עונותיו ונעשה טהור, ואז הוא נכנס לגן עדן. ועיין להרב מנחת יהודה למהר"י פתייא ז"ל. שספרו לו הרוחות דגיהנום הוא ים גדול של אש. ולכן כינה התנא כניסתו לגיהנום בשם טבילה.

"חוץ ממצב הזהב ומצב הנחושת. מצב הזהב רמז לת"ח שעוסק בתורה... ומצב הנחושת רמז לעמי הארץ המחזיקים ביד התלמידי חכמים בממונם, וגם הם על ידי הצדקה שנותנים לת"ח, מעלה עליהם הכתוב כאילו הקריבו כל הקרבנות מאחר שיש להם חלק בתורה שלומד הת"ח. ומ"מ נקראים רק מצב הנחושת לגבי ערך הת"ח עצמו... ולזה

ג:  
"אתי עשה ודחי לא תעשה"

### ההבדל בין עשה לא לא תעשה

כתב הרמב"ן (שמות כ, ח) בטעם הדבר,

## לאסוקי שמעתתא

# מי קודמת לצדקה – כלתו או גיסתו "ובדין הוא דליקדמה לכלתו" (ג.)

בחישובי חמד הביא שנשאל לגבי אדם שיש באפשרותו לתת צדקה לכלתו או לאשת אחיו, ושתייהן עניות, את מי יעדיף, את כלתו, או את אשת אחיו?

והשיב: "מבואר בפוסקים שכל הקרוב יותר קודם בצדקה, כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רנא ס"ג), ויש לדון מי קרוב יותר כלתו או אשת אחיו. והנה לכאורה הדבר פשוט שהכלה קרובה יותר מאשר אשת אחיו, שהרי מבואר ברמ"א (שם) שבנים קודמים לאחיו, הרי שקירבת הבן קרובה יותר מקירבת האח, ואם כן נראה שהוא הדין אשת בנו קודמת לאשת אחיו ועוד דאשתו כגופו, ואם כן האישה נחשבת כביכול כבן ממש".

והנה נאמר בסוגיין תנא קורבי קורבי נקט, (הנך דקריב ליה טפי, נקט ברישא, רש"י) ובדין הוא דלקדמיה לכלתו מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו. ופרשו התוס' (ד"ה מקמי): "וכלתו שהיא אשת בנו, קרובה מינייהו (מאשת אחיו שלא היה בעולמו, ומאשת אחיו מאמו) וכו'. מדבריהם מבואר היסוד הנ"ל, דכלתו קודמת לאשת אחיו, כי היא יותר קרובה אליו, ולכן היא קודמת גם לעניין.

כיוון שהמקיים מצות עשה עושה כן ממידת האהבה, והנשמר מלא תעשה עושה כן ממידת היראה, ואהבה גדולה מיראה ולכן מצות עשה גדולה ממצוות לא תעשה. ומכל מקום כתב הרמב"ן שהעונש על מצות ל"ת חמור יותר מהעונש על ביטול מצות עשה, וגם בגמרא (לקמן ז.) מבואר שעשה דוחה ל"ת אף של"ת חמור יותר ממצות עשה, והגרעק"א ציין שם בגליון הש"ס לדברי הרמב"ן הנזכרים.

ובשדי חמד (מערכת העי"ן כלל מא) פירש בשם ספר דברי משה, שלעניין קיום המצווה המקיים מצות עשה חשוב יותר ממצות ל"ת כיון שזה יש לו מעלת האהבה וזה רק מעלת היראה וכמו שביאר הרמב"ן, אך לעניין ביטול המצווה ודאי שהמבטל מצות ל"ת שיש לו חסרון ביראה יותר חמור מהמבטל מצוות עשה שזהו רק חסרון באהבה.

ומה שקיום העשה דוחה את ביטול הל"ת ולא להיפך, ביאר במשך חכמה (דברים לד, יב) בדעת הרמב"ן, שמי שעובר על ל"ת מדעת עצמו עונשו חמור יותר כיוון שמבטל רצון ה', אבל המבטל מצוות ל"ת כיוון שמצוות עשה דוחה אותה וכגון הלוש כלאים בציצית - אין זה עושה כן מחמת מרידה בה', אלא שמקיים מצוותו מאהבה שציווה על העשה, ועל כן דוחה לא תעשה שאין בזה פגם ביראה, ומדת האהבה עדיפה.

והנה מהר"ם בן חביב בספרו תוספת יום הכפורים (יומא פג) הסתפק בדין חולה שיש בו סכנה שהדין שמאכילין אותו הקל קל תחילה, ואם יש לפניו איסור עשה ואיסור לאו איזה מהם נקרא יותר קל שיעבור עליו תחילה. וכתב שיאכילוהו קודם האיסור באיסור ל"ת, וסעד לדבר מדברי הרמב"ן הנזכרים שמצות עשה גדולה מל"ת ועל כן עשה דוחה ל"ת. ותמה עליו הגרעק"א בהגהתו שמהגמ' לקמן (ז.) משמע של"ת חמור מעשה ורק גזירת הכתוב היא שעשה ידחה את הלאו. ובמלבושי יום טוב (קונטרס קל וחומר סי' א) השיג על דברי מהר"ם בן חביב, שאף לדברי הרמב"ן שעדיף לקיים מצוות עשה מלשמור על מצות לא תעשה, אך במקום שהנידון הוא אם לעבור על איסור עשה או לאו -, הרי אם לא יעבור על העשה אין קיום מצות עשה מאהבה אלא שאינו עובר על איסור עשה, ומאי טעמא עדיף איסור זה מאיסור לאו.

## כשהכלאיים בכגד עצמו

הגאון רבי עקיבא איגר (בהגהותיו או"ח סי' יא במג"א סק"ג), הקשה דלכאורה לא שייך עשה דוחה ל"ת רק בעשה שהוא מחויב לעשות כגון השבת אבידה, וכבוד אביו, אבל בציצית הרי אין מחויב ללבוש בגד של ד' כנפות ולהטיל בו ציצית.

ותירץ דכתב המרדכי והביאו מרן הבית יוסף (סי' יג) ובמג"א שם (סק"ח), דאין איסור כלל ללבוש טלית בלי ציצית, אלא אחרי שכבר לבשו, חל עכשיו עליו חיוב מצות עשה להטיל בו ציצית, ולכן אם הוא אנוס מלהטיל בו ציצית, כגון שאין לו בעיר זו ציצית או שהוא שבת שאינו יכול לקשור בו ציצית, מותר מהתורה ללבוש ולא להטיל בו ציצית, א"כ שפיר שייך לומר עשה דציצית דוחה ל"ת דכלאים, דאם נימא דלא ידחה, א"כ אחרי שלבש בגד זו של פשתים לא יוכל להטיל בו ציצית וילבשו בלי ציצית, ושוב אמרינן דעשה דוחה ל"ת ויוכל להטיל בו ציצית.

ועל פי זה כתב דכל זה הוא דווקא כשהבגד הוא שעטנז עם הציצית, אבל אם הבגד בעצמו הוא כלאים, שיש בו צמר ופשתים, לא שייך לומר דעשה דציצית דוחה ל"ת דכלאים, דהכא הרי אסור לו ללבוש בגד זה מיד, והרי יכול שלא ללבוש אותו.

## ה. "שכן ישנו בשאלה"

### מדוע נדר חל בדבר מצוה

בספר החינוך (מצוה ל) הקשה מדוע אמרינן שנדר חל על דבר מצווה ומי שנדר שלא לאכול דבר מצווה חל עליו הנדר ואסור לאכול, ולא נאמר דיבא עשה דמצוה וידחה ל"ת דלא יחל דברו. ותירץ דבגד יש גם עשה דוחה דככל היוצא מפיו יעשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה.

והקשה המשנה למלך (בהגהותיו) דכאן מבואר בגמרא דעשה דתגלחת מצורע דוחה ל"ת ועשה דנזיר משום דנזיר ישנו בשאלה, וא"כ גם נדר הרי ישנו בשאלה ומדוע אינו דוחה עשה דמצווה את הל"ת והעשה דנדר.

וביאר מהרמב"ם (בסוף פ"ז מהלכות נזירות) כתב דלכן העשה דמצורע דוחה ל"ת ועשה דנזיר, משום דהמצורע טמא ואין ימי חלוטו עולין למנין נזירות, וא"כ אין שייך אצלו העשה דקדוש יהיה, ויש רק ל"ת, ושפיר העשה דמצורע דוחה ל"ת עיין שם, ויש לומר דגם להחינוך היה הגירסא בגמרא כמו הרמב"ם, ולא דהטעם הוא משום שישנו בשאלה, ושפיר בנדר אין העשה דמצווה דוחה ל"ת ועשה דנדר.

ד.  
"לא תלבש שעטנז  
גדילים תעשה לך"